

**Gelegenheidstoespraak Cathy Berx n.a.v. proclamatie Master
Veiligheidswetenschappen
11/09/2015**

Geachte vice-decaan, professoren,
Beste studenten,
Dames en heren,

Veiligheid in al haar facetten is een hoog goed én een essentiële drijfveer. Klinisch psycholoog Abraham Maslow zette de menselijke drang naar veiligheid en zekerheid met stip op de tweede plaats in zijn beroemde behoeftepiramide, na ...eten en drinken. Volgens hem is veiligheid zelfs belangrijker dan onze behoefte aan sociaal contact, erkenning en zelfontplooiing. Het is er immers de noodzakelijke mogelijkheidsvoorwaarde voor.

Als die zekerheid of veiligheid ontbreekt of wankelt, overheersen angst, paniek en onrust. De nieuwsberichten maken het schrijnend tastbaar: de vele mannen, vrouwen en kinderen die -op gevaar van eigen leven- het oorlogsgeweld ontvluchten op zoek naar een zekere en veilige toekomst; de eerder toevallig, godzijdank vrijdelde terroristische aanslag op een Thalys relatief kort nadat bij andere bloedige aanslagen tal van mensen het leven lieten. Van heel andere orde, maar evenzeer bron van ongerustheid is de door Jan Bens van FANC gehekelde lichtzinnigheid die zelfs na een reeks technische incidenten zou heersen op de nucleaire site van Tihange. Goed tien jaar na Katrina, voorafgegaan en gevolgd door vele natuurrampen, realiseren we ons weer eens in alle scherpste hoe ook de natuur ons gevoel van veiligheid en zekerheid voor heel lange tijd kan wegslaan. En ik weet niet of het toeval is dat u deze plechtige proclamatie uitgerekend op 9/11 organiseert. Kortom: het verlangen naar veiligheid is alomtegenwoordig. Veiligheid en zekerheid in al hun dimensies zijn cruciaal, onmisbaar en noodzakelijk. In een regio met een bijzondere concentratie aan risico's is dat een open deur.

Beste studenten,

U heeft het begrepen. Dat jullie hier vandaag als nieuwe lichten veiligheidsexperts afstuderen, is een zegen voor de hele gemeenschap.

Antwerpen is gekend voor haar pioniersrol en grote expertise op het vlak van veiligheid. Wij zijn/ u bent gezegend met zeer degelijke veiligheidsopleidingen. Maar, zelfgenoegzaamheid is ons vreemd. Alles kan altijd beter. Daarom gebruik of misbruik ik deze gelegenheid om te wijzen op een aantal zorgpunten. Voor alle duidelijkheid: die doen op geen enkele manier afbreuk aan de waarde van jullie diploma en nog minder aan de inspanningen die jullie leverden om het te behalen.

Welke kinderziekten zie ik?

Op de eerste plaats ontbreekt een **helder overzicht van het beschikbare aanbod**.

Er zijn vandaag heel wat opleidingen waarin "veiligheid" aan bod komt. Sommige zijn ingebed in het reguliere onderwijs. Daarnaast zijn er de vele beroepsopleidingen die georganiseerd worden binnen een specifieke sector, voor de eigen sector.

Heel in het bijzonder ontbreekt een globaal zicht op de beroepsopleidingen.

Dit overzicht is makkelijker te maken voor de opleidingen in het raam van het reguliere onderwijs.

Meer concreet gaat het om de volgende opleidingen:

- Het 7de jaar veiligheid in TSO en BSO in het Secundair onderwijs
- De Bachelor Integrale veiligheid aan de AP én de Bachelor Maatschappelijke Veiligheid aan VIVES in Kortrijk.
- En, kers op de taart: de Master integrale veiligheid aan de Universiteit Antwerpen, die u allen met succes heeft gehaald.

Daarnaast zijn er nog de postgraduat rampenmanagement resp. adviseur gevaarlijke stoffen. Hoewel georganiseerd binnen het reguliere onderwijs (UA) zijn het eerder beroepsopleidingen die specifiek voor de hulpdiensten georganiseerd worden.

Zoveel, en zo veel diverse opleidingen in een regio met een zeer hoge concentratie aan risico's met zowel een hoge probabilliteit én een immense impact als ze zich voordoen, zijn toch een heel goede zaak, hoor ik u denken?

Zeer zeker. Maar toch zijn er een aantal aandachtspunten.

Opleidingen m.b.t. Veiligheid zijn pas relatief recent in het reguliere onderwijs opgenomen. De bachelor in de maatschappelijke veiligheid startte in 2004, het 7de jaar veiligheid in 2009, de bachelor en master integrale veiligheid in 2012. Er is dus sprake van een recente discipline. De nood om deze verder uit te bouwen tot een volwaardige discipline is groot. Veiligheid neemt immers steeds meer een centrale plaats in het maatschappelijk leven. Dat zei ik al. De master veiligheidswetenschappen vermeldt die ambitie ook expliciet als één van haar doelstellingen.

Wat erger is. Er is geen rode draad te trekken in de opleidingen rond veiligheid. Er is ook geen afstemming tussen de verschillende opleidingen onderling. De bachelor integrale/maatschappelijke veiligheid en de master integrale veiligheid zijn algemene opleidingen, die wel bij elkaar aansluiten. Of en hoe afgestudeerden van daaruit kunnen doorstromen naar een specifieke of hooggespecialiseerde beroepsopleiding is nog niet officieel geregeld. Zo is er geen link tussen de master integrale veiligheid en het postgraduaat rampenmanagement. Een goede interactie tussen de reguliere opleidingen en beroepsopleidingen kan nochtans voor heel wat "stakeholders" of het "afnemend veld" -zoals dat met een lelijk woord heet- een meerwaarde zijn.

In de praktijk moeten verschillende veiligheidsdisciplines vaak om niet te zeggen, nagenoeg altijd, samenwerken en optimaal interageren. Multidisciplinair samenwerken over disciplines en hulpdiensten heen wordt steeds meer aanvaard als state of the art, of meer zelfs als een conditio sine qua non om rampen en incidenten succesvol te bestrijden. Ook tussen overheden en private partners is de nood aan goede samenwerking veelal groot. Denk maar aan de nauwe samenwerking in de verschillende fasen van de veiligheidsketen tussen enerzijds de veiligheidsverantwoordelijken in bijvoorbeeld de Seveso-bedrijven én anderzijds de hulpdiensten resp. de ambtenaren noodplanning van de bevoegde overheden.

Multidisciplinair samenwerken begint bij het opstellen van nood- en interventieplannen, het uittesten ervan aan de hand van zo realistisch mogelijke oefeningen als uiteraard tijdens de bestrijding van incidenten. Welnu, samen opleiden draagt in belangrijke mate bij tot een succesvolle samenwerking in de

praktijk. Wie samen opgeleid is, verwerft inzicht in elkaars werking en noden zodat men gemakkelijk op elkaar kan inspelen.

Samen opleiden leidt bovendien tot meer respect voor mekaars werk, expertise en competentie en zelfs tot het besef van wederzijdse afhankelijkheid. Precies daarom zijn de verschillende hulpdiensten in Campus VESTA al een tijdje onder één dak samengebracht. Ook veiligheidsdiensten van verschillende bedrijven nemen hier deel aan trainingen of opleidingen.

Zou het daarom niet nuttig, wenselijk of zelfs noodzakelijk zijn om een platform te creëren waar een uitwisseling tussen de verschillende opleidingen tot stand kan komen en gewerkt kan worden aan een zekere afstemming met de noden van het werkveld? Zonder de eigenheid van een universiteit, die minstens ook voldoende oog moet hebben voor fundamenteel wetenschappelijk onderzoek, uit het oog te verliezen zal dit het eigenaarschap van de opleiding en de financieringsbereidheid door bedrijven alleen maar versterken.

Ook over de inhoud van de veiligheidsopleidingen lijkt verder denkwerk nodig.

Het concept veiligheid is een ruim begrip met verschillende deelaspecten. Veelal leggen de opleidingen de nadruk op één of meerdere aspecten van veiligheid.

De beroepsopleidingen worden georganiseerd vanuit zeer specifieke noden van een bepaald werkveld. Vooral veiligheid en welzijn op het werk evenals milieuaangelegenheden staan hierbij centraal.

Opleidingen integrale veiligheid trachten veiligheidsvraagstukken integraal en geïntegreerd, vanuit verschillende disciplines en invalshoeken te bekijken. Dankzij die interdisciplinaire en integrale aanpak is de master veiligheidswetenschappen uniek in Vlaanderen. Kortom u bent, vanuit veiligheidsperspectief, uniek in Vlaanderen. Integrale veiligheid wordt georganiseerd rond vijf domeinen: veiligheid en welzijn op het werk, beveiliging en bescherming, milieu en ecologie, kwaliteit en duurzaam ondernemen, sociale veiligheid en burgerschap.

Dat oogt helder, maar toch blijft er nood aan een duidelijke afbakening van het studieveld 'veiligheid'. Nu is het vaak onduidelijk welke veiligheid er precies bedoeld wordt.

In de opleidingen integrale veiligheid ligt de nadruk inhoudelijk vaak op sociale veiligheid terwijl fysieke veiligheid en meer bepaald civiele veiligheid en noodplanning veel minder aan bod komen. In de bachelor integrale veiligheid daarentegen wordt in het derde jaar één opleidingsonderdeel gewijd aan 'calamiteiten en integrale veiligheid'. Ter vergelijking, de beschrijving van de HBO-opleiding van de Avans Hogeschool in Breda luidt als volgt: "De HBO-bacheloropleiding Integrale Veiligheid is gericht op de toegenomen behoefte aan veiligheid. Het accent ligt op de integrale veiligheidsdriehoek: bescherming, beleving en besturing. Je leert handelen in geval van rampenbestrijding, vredesmissies en grote evenementen. Ook krijg je inzicht in technieken om de mogelijkheden en beperkingen van technische voorzieningen bij een veiligheidsvraagstuk te beoordelen. Je hebt belangstelling voor maatschappelijke ontwikkelingen, bent geïnteresseerd in maatschappelijke veiligheid en kunt goed met mensen omgaan." Zowel het praktische, psychosociale, economische, technische, wetenschappelijke als bestuurskundige aspect komen hier samen. Het zou een goede basis zijn voor een hechtere interactie en samenwerking tussen de verschillende veiligheidsopleidingen en zorgen voor zeer herkenbare profielen.

Veel belangrijker voor u, beste afgestudeerden: hoe groot is de nood aan goed opgeleide veiligheidsprofessionals?

Ieder incident of grootschalig ongeval verhoogt de belangstelling voor veiligheid en draagt ertoe bij dat veiligheid in de hele maatschappij hoog op de agenda staat. Vaak leidt dit tot nieuwe regelgeving en tot de creatie van nieuwe veiligheidsfuncties. Met het KB van 6 februari 2006 werd bijvoorbeeld de functie van ambtenaar noodplanning officieel gecreëerd.

In 2006 telden de VUB en de ULB al 211 'veiligheidsfuncties' in Vlaanderen. Behalve de kwantitatieve toename van de veiligheidsberoepen, is ook een kwalitatieve verschuiving merkbaar. Het thema trekt zich los van een puur reactieve en technische benadering en verankert zich in een sociale benadering. Zo is er vraag naar veiligheidsdeskundigen bij de overheid en m.n. bij steden en gemeenten, politie, brandweer en voor het openbaar vervoer; bij de interne diensten van bedrijven en organisaties, sportclubs, organisatoren van grote evenementen: zo oogt het crisiscentrum van grote festivals als Tomorrowland

haast rijkelijker en professioneler uitgerust dan het crisiscentrum van de regering. TLM denkt ook systematisch, internationaal en innovatief na over elk veiligheidsaspect.

Maar ook bij ziekenhuizen, banken/verzekeringsmaatschappijen en bij organisaties of diensten die werken voor derden zoals consultancybedrijven, bewakingsfirma's en kinderdagverblijven winnen veiligheidsfuncties alsmaar meer aan belang. En dan heb ik het nog niet over cyberveiligheid. De veiligheid op het internet en social media.

Dat ook de vele Seveso-bedrijven gretig op zoek gaan naar hooggeschoolde medewerkers om meerdere veiligheidsfuncties in te vullen, is een open deur.

Kortom, in bijna alle maatschappelijke sectoren zijn er belangrijker functies voor mensen met een opleiding in veiligheid. Maar juist omdat veiligheid zoveel aspecten omvat is er vooral ook nood aan professionals die zicht hebben op de hele veiligheidsketen zodat ze met kennis van zaken alle relevante en betrokken partners kunnen samenbrengen. Precies deze competenties kunnen in de masteropleiding veiligheidswetenschappen verworven worden. Het is er terecht één van de doelstellingen van: "Generalisten opleiden die met een helikopterzicht de discipline veiligheid benaderen." Zou het niet des te beter zijn mochten deze breed geschoolden zich desgewenst vlot verder kunnen specialiseren om net vanuit die brede visie te kunnen functioneren in een specifiek werkveld of specifiek domein van veiligheid?

Last but not least: ook de nood aan innovatief wetenschappelijk onderzoek naar veiligheid en in het bijzonder civiele veiligheid en noodplanning, blijft heel groot. Wetenschappelijke literatuur over noodplanning is amper te vinden in Vlaanderen en België. Bij gebrek aan wetenschappelijk onderzoek vanuit bestuurskundig en sociaalwetenschappelijk perspectief is het veiligheidsbeleid van de overheid niet meteen evidence based. Het ontwikkelt zich eerder organisch via trial and error en – in het beste geval- op basis van weinig gestructureerde m.n. ad hoc lessons learned na oefeningen en de bestrijding van reële incidenten. Degelijk en systematische wetenschappelijk onderzoek zal zeker bijdragen tot een robuuster overheidsveiligheidsbeleid. De master veiligheidswetenschappen ambieert dat ook expliciet en wil bijgevolg: "onderzoekers in veiligheid opleiden en veiligheidsonderzoek aantrekken".

Dames en heren, ik rond af. Dat pioniers zoals Josse Vansteenbergen en zijn team samen met partners de master in de veiligheidswetenschappen uit de grond stampten, is een uitmuntende zaak voor Antwerpen. Nu komt het er m.i. op aan om dat unieke aanbod nog scherper op de kaart te zetten.

De wereld zou moeten weten dat Antwerpen niet alleen de meest geïntegreerde en tweede grootste petrochemiecluster van de wereld en een zeehaven van wereldformaat herbergt, maar ook een unieke en zeer geëerde want geïntegreerde opleiding veiligheidswetenschappen. Net als de modeacademie kan deze opleiding uitgroeien tot één van de drie beste te wereld, waar de beste studenten uit de hele wereld op afkomen. Dat veronderstelt focus, ambitie, lef, zin voor innovatie, een goede neus voor de integrale risico-uitdagingen van vandaag en morgen én kennis van de technologische en andere mogelijkheden om deze het hoofd te bieden. Ik hoop en droom er alvast van dat Antwerpen op een dag een wereldvermaard expertisecentrum integrale veiligheid wordt, waar iedereen terecht kan voor antwoorden op risico's in het bijzonder in de samenleving, ondernemingen en industrie en waarom ook niet in de logistiek en mobiliteit. Zo zal ook de zelfsturende auto onze wegen niet substantieel veiliger maken zonder antwoorden op boeiende veiligheidsvraagstukken.

Van harte gefeliciteerd aan jullie, eerste lichting master in de veiligheidswetenschappen. Ik wens jullie een briljante loopbaan maar heb nog één dwingend verzoek. Heeft u verbetervoorstellen, ontdekt u lacunes in de opleiding zodra u eenmaal aan de slag bent? Deel ze dan. Zeker universiteiten moeten lerende organisaties zijn die continu en met relevante input van velen gretig zijn om bij te sturen met het oog op excellentie.